

Αθροόμενος ὁμοῦ ἐκλειπούσας ἤδη τὰς δυνάμεις του, κείριστε, ἀνεφώνησε, φίλοι μου! μὴ λυπηθεὶς διὰ τὸν πικρὸν μου, ἀλλὰ δέεσθε τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ ἰσως εὐχὴ ἐμὴ!

Ἡ κηδεῖα τοῦ Ἑρρίκου ἐγένετο σοβαρὰ καὶ σιωπῆ ἢ δὲ καρδία του κατετίθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σαιν Κλοῦ μετὰ τῆς ἀκολουθίου ἐπιγραφῆς:

Adsta, viator, et dole regum vicem
cor regis isto conditum est sub marmore,
Qui jura Gallis, Sarmatis jura dedit
Latens cucullo hunc sustulit sicarius
Abi, viator, et dole regum vicem. (1)

Τὰ δὲ πτώμα τοῦ Κλήμεντος γυμνωθὲν μέχρι τῆς κοιλίας, εἶδθη εἰς τέσσαρας ἵππους καὶ διεμελήθη ἄλλ' ἑκατονταίαν καὶ Νεμούρ, τῆς μητροπόλεως, περιφερομένων ἀμάξης εἰς τὰς ῥύμας τῆς μητροπόλεως ἐπανηλθὼν τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς ἑορτὴν, τινὲς δὲ καλὸν ἔτιμωσαν καὶ ὡς ἅγιον τὸν δολοφόνον.

Μετὰ 25 ἔτη ἕτερος Ἑρρίκος ὁ Δ'. ἐμελλε καὶ αὐτὸς νὰ γίνῃ θῦμα τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων καὶ τῆς ἀκαταστάσεως τοῦ βασιλείου.

Ὅποιον θέαμα παρίστανε τότε ὁ μικρὸς ἐκείνου βασιλεὺς τοῦ Σαιν Κλοῦ! Βασιλεὺς ἀπονήσκειν, ἀπειπεῖν δὲ περὶ ἐαυτοῦ μίση φαρμακερὰ, λυσταρὸν φιλοδοξίαν, δυσπιστίαν μεγάλην, ἀναρχίαν ἐπιπένην καὶ ἐν γένει τὸν ἐμφύλιον πόλεμον! Πληθὺν δ' αὐτοῦ ἕτερος Βασιλεὺς, νέος εὐφυέστατος καὶ ἁγίου χάριτος, ἀλλ' ἀπωθούμενος ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ ἔθνους ὡς ἐτεροδόξος ἀνέβη ὅμως ἐπὶ τὸν θρόνον ὑπ' ὀλίγων τινῶν ζηλωτῶν βοηθούμενος διὰ τὴν ἀνυψώτη τὸ καταρτίον ἤδη βασιλείου καὶ ἀναστάσεως μετὰ τῆς ἀρχῆς τὴν ὀρθόδοξον.

Ἀπέθανεν ὁ Βασιλεὺς! Ζήτη ὁ Βασιλεὺς, ἠκούετο τότε πανταχόθεν, ὡς σὺνθημα τῆς ἀναγορεύσεως νέας δυναστείας τῆς τῶν Βουρβόνων, τῆς βασιλείας μετὰ 24 ἔτη! ἴδομεν τοὺς τελευταίους βασιλεῖς ἀναχωροῦντας ἐκ τοῦ αὐτοῦ τούτου πολιτεύματος, Σαιν Κλοῦ, φυγάδας καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχοντες γυμνωμένην τοῦ στέμματος. Πότους ἄθλους ἔπαισεν ὁ Ἑρρίκος Δ'. διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸν θρόνον! Ἐπείσθη νὰ κληρῆ τὸ γόνυ ἐμπροσθεν τοῦ Θεοῦ τοῦ Γαλλίας καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βασιλέως. Ταῦτα βεβαίως μὴ κατανοῶν ὁ δέκατος

Κάρολος, καὶ ὁ Λουδοβίκος αὐτὸς Φίλιππος ἐστερήθησαν τῆς βασιλείας.

Τὸ διάστημα τοῦτο τῶν 241 ἐτῶν περιλαμβάνει τὰς λαμπροτάτας ἡμέρας τῆς εὐδαιμονίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Γαλλίας. Καὶ πρότερον βεβαίως ἐνίκησαμεν εἰς πολλὰς μάχας, ἐπορθητάμεν δὲ ἱκανὰς ἐπαρχίας ἀλλ' ὑπελείπετό τι ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀγριότητος εἰς τὰ ἤθη. Τὰ κακουργήματα ἐπληθύνθησαν, ἢ δὲ ὑπάρχουσα ἰσχύς τῆς ἀστυνομίας οὐδ' ἐλογίζετο. Ὁ γιλλεκιέρ ἀποκτείνει τὴν γυναῖκά του ἐμφανίζεται ἀταράχως ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς! Ὁ Κύρνιος (Κορσικάνος) San Pietr ἀπάγει καὶ αὐτὸς τὴν σύζυγον του, ἐπαπειλούμενος δὲ ὡς μέλλον νὰ δικασθῇ αὐτὸν ἡ Γαλλία, εἶπεν, ἢ ὁμόνοια, ἢ ἐιρήνη τοῦ Πέτρου μετὰ τῆς γυναικὸς σου; Ἡ ἀπολογία αὐτῆ ἐθεωρήθη ὡς ἀποκρῶσα καὶ ἀναμφισβήτητος δικαίως! ὅθεν ἡ διαδικασία ἐστάθη ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμπορία οὐδαμῶς ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν γαλοῖς, οὐτ' ἢ φιλολογία ὑπερέβη τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀμουρ καὶ τοῦ Μονταίνι (Montaigne)

Ἐπὶ τῶν Βουρβόνων δὲ τὸναντίον ἡ τάξις ἐξηπλώθη εἰς τὸ Βασιλείον, ἢ δὲ διοικητικὴ ἐνέργεια ἐνισχυθῆ γενομένη ἐνταυτῷ ἀπλουτέρα. Κατ' αὐτοὺς ἡ τραχύτης τῶν ἀρχαίων ἠθῶν ὑπεχώρησε τὸν τόπον εἰς τὴν κομψότητα, τὴν ὁποίαν βλέπομεν διαλύσασαν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν πλείστων διδασκάλων, αἱ συναλλαγματικαὶ σχέσεις ὑψίσθησαν, αἱ δὲ τέχναι καὶ ἐπιστήμαι βοηθούμεναι παρήγαγον σχεδὸν θαύματα.

Δύο τῶν κυριῶν ἀνδρῶν μεγάλων φαινόμενοι εἰς τῶν Βουρβόνων τὴν δυναστείαν πάντες ὅμως διατρέπουσι κατὰ τὴν πολιτικὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν ἐμφυτον ἀγαθότητα, τὴν ὁποίαν οὐτε τῆς νεότητος αἱ παραφοραὶ, οὐτε τοῦ γήρατος ἢ ἀδράνεια οὐδαμῶς οὐδέποτε διέφθειραν. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Δ'. Ἑρρίκου οὐδεὶς αὐτῶν εἶχε τὴν ἀφέλειαν τοῦ ἤθους τῶν γαλοῖς· δότι οὐτοὶ ἔζων οἰκογενειακῶς μετὰ τοῦ λαοῦ, ἐδέχοντο τοὺς σοφοὺς καὶ λογίους εἰς τὰς τραπέζας των, ὁποιαδήποτε ἂν ἦτο ἡ καταγωγὴ των, τοὺς περιποιούοντο προσηνῶς καὶ κατὰ πάντα ἐφαινοῦντο φίλοι μᾶλλον πάντων, ἢ κύριοι. Ὁ Richelieu ὅμως μετέβαλε παντελῶς τὰ πάτρια ταῦτα ἔθιμα ἐπειδὴ σκοπεῖων νὰ περιβάλῃ τὴν Κυβέρνησιν δεσποτικὸν χαρακτῆρα μετεμόρφωσε τὸ ἀπροσποίητον πρὸς τὸν Βασιλέα σέβας εἰς βίαιαν φαινομένην λατρείαν. Δυσκόλως τις ἐπλησίαζε τὸν Βασιλέα, ὥστε διαμένων ὁ λαὸς χωρισμένος αὐτῶν κατήνησε ἀπὸ μὴ τοὺς γνωρίζῃ. Ἐν τούτοις δὲ ὀφελόμενοι οἱ ἔχθροι διέσπειρον κατ' αὐτῶν γελοιωδεστάτας συκοφαντίας, οἱ δὲ καταχθόνιοι αὐλοκόλακες τοὺς ἐφενάκιζον, δασάκις ἐγένετο λόγος περὶ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ λαοῦ. Ἄν ὁ δέκατος ἔκτος Λουδοβίκος ἦτο γνωστότερος, ἐμελλε νὰ ἐκτιμηθῇ πολὺ περισσότερον, ἀλλ' αὐτὸς μὲν κατήνητα δυσέντευκτος, παρημελήθη δὲ πρὸ πολλοῦ καὶ ἡ συνάθροισις τῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς. Ὅθεν ἢ μὲν ἀντιπλιτίσις ἀπέβη στασιώδης, ἢ δὲ ὑπέπειθα τῆς συμπολιτεύσεως κολακτικὴ καὶ ἐβελόδουλος.

Ποῦ εὕρισκετο ἄρα γε τότε ἡ καθαρὰ ἀλήθεια; Ἦτο εἰς τὸ στόμα τοῦ μεγάλου Βοσσουέτ, εἰς τὴν

(1) Στήθι, ὀδοιπόρε, καὶ θρηγήσον τὴν τύχην τῶν Βασιλέων!
Ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον καλύπτεται ἡ καρδία τοῦ Βασιλέως ἐκείνου
Ὅστις ἔδωκε νόμους εἰς τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Σαρμάτας.
Ἀλλὰ μοναχὸς δολοφόνος ἔκοψε τῆς ζωῆς του τὸ νῆμα!
Ἀπιθι, διαβάτα, θρηγῶν τῶν Βασιλέων τὴν τύχην.